

# BUCOVINA ÎN DEZBATEREA LUMII CONTEMPORANE

## CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ BUCOVINA – ÎMPREUNĂ SAU SEPARAT?

(2-6 iunie 1999, Jastrowie, Polonia)

Mihai Iacobescu

La **Jastrowie** – un orașel polonez din extremitatea nord-vestică a Pomeraniei, aflat la 80-90 km depărtare de Gdansk și de Marea Baltică, unde, după al doilea război mondial s-au refugiat mai mulți polonezi din Bucovina – s-au desfășurat, între 2-6 iunie 1999, în sala de festivități a primăriei locale, lucrările Conferinței Internaționale pe tema *Bucovina – împreună sau separat?*, la Teatrul de vară din localitate și pe scena Casei de Cultură din orașelul Pila, centrul micro-regiunii a avut loc cea de-a X-a ediție jubiliară a Festivalului Folcloric, sub genericul *Întâlniri Bucovinene*.

Dacă festivalul folcloric – care a adunat artiști bucovineni amatori și profesioniști români, ucraineni, germani, evrei, polonezi, unguri, slovaci, lipoveni etc. din ambele zone ale Bucovinei, adică atât din partea de nord, anexată de URSS în urma aplicării Pactului Ribbentrop-Molotov, în iunie 1940 și păstrată azi în frontierele Ucrainei, și, partea de sud, rămasă la statul român – își are începuturile în ziua de 22 iunie 1990, când la Jastrowie, un descendent al unei familii poloneze din Bucovina, dl. **Zbigniew Kowalski** (care știe și limba română), azi cetățean al orașului-gazdă a lansat această inițiativă, urmărind cunoașterea și difuzarea culturii și civilizației Bucovinei, adică, explica el într-o carte tipărită în acest an, “o promovare nu doar a culturii, ci, în primul rând a irepetabilei ei dimensiuni social-politice, a Bucovinei care ne învață toleranța și înțelegerea dar ne arată că se poate face integrarea cu păstrarea propriei ei identități”, dacă aceste întâlniri folclorice au permis, din acest an, extinderea unor astfel de manifestări culturale și în ținutul de baștină, la Câmpulung Moldovenesc (România) și la Cernăuți (azi Ucraina), dialogul științific dedicat Bucovinei s-a desfășurat cu o intermitență de 2-3 ani, fie la Jastrowie, fie la Sejny sau Pila, iar lucrările prezentate au fost publicate până în prezent în două volume în limba poloneză (cu rezumate în limbile română, ucraineană, germană, idiş etc.), sub titlurile: *Bucovina – o Europă în miniatură. Lumini și umbre* (1995) și *Bucovina de partea dialogului* (1999).

În acest an, ca și de alte dată, sufletul și creierul reuniunii științifice de la Jastrowie a fost **Kazimierz Feleszko**, profesor la Universitatea din Varșovia, un om blând, modest, pe cât de simplu în aparență, pe atât de erudit și respectat prin cunoștințele, studiile și lucrările sale, ca și prin talentul organizatoric și spiritul profund umanist ce îl animă; el a deschis și tutelat lucrările conferinței, impunându-se și câștigând bunăvoința și admirația participanților, prin sinceritatea și claritatea discursului, prin consecvența și competența cu care a urmărit, ferm și, totodată, suplu, îndeplinirea programului, investirea succesivă a oaspeților din fiecare țară cu conducerea lucrărilor și dezbaterilor într-una din zilele conferinței, prin tactul și priceperea de-a îmbina problemele științifice cu cele culturale, oferite de spectacolele prezentate de formațiile artistice prezente la Jastrowie. În esență, Kazimierz Feleszko le-a cerut participanților să încerce să devină “un fel de familie”, care, în numele celor care au trăit odinioară, laolaltă în Bucovina, să poată spune deschis, sincer, cuviincios, tot ceea ce-i frământă, ca urmași ai bucovinenilor ce au trăit laolaltă.

La conferință au luat parte specialiști, îndeosebi istorici, lingviști, politologi, sociologi, etnologi, muzeografi etc. din Polonia, România, Ucraina, Germania, Slovacia, Ungaria.

În cele trei zile s-au prezentat 24 de comunicări, însoțite de întrebări și discuții, în care s-a abordat un larg evantai de aspecte referitoare la istoria Bucovinei – teme ale vieții politice, economice, culturale, naționale, religioase etc.

Dintre subiectele abordate vom rezuma și reliefa câteva. **Adam Koseski** (Varșovia) s-a referit la unele **aspecte ale relațiilor româno-poloneze**. Despre Bucovina, autorul a relevat că inițial ea a făcut parte din Moldova și că sub numele de Bucovina s-a impus după ocuparea și anexarea ei de către austrieci, după 1775. Printre grupurile alogene atrase în Bucovina – și cărora administrația austriacă le-a acordat numeroase scutiri fiscale și de serviciu militar – s-au aflat și circa 6.000-11.000 de polonezi. După al doilea război mondial cei mai mulți dintre polonezii din nordul Bucovinei și Basarabia s-au retras în Polonia. SUA și Europa Occidentală nu s-au interesat de drama Bucovinei.

**Iuri Makar** (Cernăuți), vorbind despre unele **probleme ale legăturilor și influențelor reciproce între culturile, civilizațiile și popoarele Bucovinei contemporane**, propunea spre analiză următoarele patru etape: 1) Bucovina în cadrul statului austriac; 2) etapa anilor 1918-1940 când Bucovina s-a aflat la statul român; 3) Bucovina anilor 1940-1990 când partea de nord s-a aflat la URSS și partea de sud la România și 4) situația de după 1990, când divizarea Bucovinei s-a menținut, dar când noul stat, Ucraina acordă și respectă drepturile fundamentale ale minorităților din partea de nord; printre minorități, autorul s-a referit și la **moldovenii și românii**, ca și când ar fi vorba de două etnii total diferite. Să mai menționăm că autorul a omis să înceapă analiza cu etapa dinainte de 1774, când timp de 415 ani zona s-a aflat în granițele Moldovei. Omitând voit această etapă, multe din “particularitățile” prezentate de autor pornesc de la noile realități istorice create forțat de ocupații austriece, sovietice și astăzi ucraineni.

**Ilona Slawinski** (Viena) a punctat **aspecte din evoluția teatrului german din Cernăuți, în ultimul sfert al secolului al XIX-lea și primele decenii ale secolului nostru, al XX-lea**. Teatrul german dispunea de o frumoasă clădire, construită după modelul teatrului din Viena. Spre deosebire de alte teatre din cuprinsul imperiului, ca de pildă cele din Leipzig și Cracovia, care aveau conduceri naționaliste, teatrul din Cernăuți era extrem de activ, înscris în stagiunile sale numeroase din piesele jucate la Viena și până la 1918 s-a remarcat drept unul dintre cele mai bune de pe cuprinsul imperiului. Sfârșitul teatrului german din Cernăuți a venit însă după 1918, mai exact prin 1922, când studenții români au invadat sala și au întrerupt spectacolele, cerând să se aplice principiul *numerus clausus*. Ca un fapt divers, tragicomic este acela că, dacă sub austrieci în fața teatrului a fost instalată o statuie a lui Fr. Schiller, românii au înlocuit-o cu o statuie a lui Vasile Alecsandri, iar astăzi ucrainenii cu alta a Olgăi Kobilanski.

La o temă, care de fapt aparținea istoriei Moldovei și a Bucovinei, s-a referit **Eva Kocoj** (Cracovia), în lucrarea sa, ascultată cu un viu interes, despre **reprezentarea popoarelor pe scenele picturale ale mănăstirilor din nordul Moldovei**. Dezvăluindu-ni-se ca o foarte bună cunoscătoare și admiratoare a frescelor din pictura murală a mănăstirilor din nordul Moldovei, din epoca de aur a artei medievale românești, autoarea a relevat și argumentat că frescele de-aici oglindesc sufletul moldovenesc; că, sub raport artistic și al mesajului ideatic, pictura moldovenească a fost concepută într-o perioadă istorică de răspântie pentru Moldova, când se resimțeau, deopotrivă, primejdiile expansiunii otomane și ale catolicismului; frescele din nordul Moldovei îi prezintă pe străini, turci, evrei, armeni, tătari, ca “agenți ai Satanei”, dușmani ai țării; străinii sunt realizați în culori dure, închise, întunecate; Moldova apare în pictură ca având o mare și sfântă semnificație, “o poartă mitică a creștinătății”, unde își află azil dușmanii lumii păgâne; autohtonii trăiesc pe un pământ sacru; ei vor fi răsplătiți în lumea de dincolo, în vreme ce străinii sunt destinați pierzaniei.

**Marian Skab** (Cernăuți) a analizat **etapele afirmării și dezvoltării slavisticii la Universitatea din Cernăuți**, distingând următoarele etape: 1) sub administrația austriacă s-au pus bazele studiului modern, afirmându-se ca reprezentant de seamă Emil Kaluzniacki (1845-1914); 2) în perioada interbelică s-a lansat și consacrat ca unul dintre slaviști de talie mondială, Grigore Nandriș (1895-1968), iar în prezent, într-o a treia etapă, studiul slavisticii ocupă un loc

cu rol însemnat în centrul universitar Cernăuți acum se predau mai multe discipline, între care: introducere în slavistică, slava veche, istoria popoarelor slave etc.

**Felicitas Drobek (Freiburg)** a prezentat **semnificația unor manuscrise și înregistrări aflate în arhiva Institutului Johannes-Kunzig din Freiburg**. Fondat în 1950, inițial ca o instituție culturală cu profil etnografic, institutul și-a lărgit sfera preocupărilor; sub înrăurirea prezenței unor refugiați germani veniți din Bucovina după al doilea război mondial, institutul a ajuns să studieze unele aspecte ale istoriei nemților bucovineni - creații folclorice, obiceiuri, tradiții, particularități etnologice; autoarea consideră că deși Bucovina este o zonă geografică relativ mică, aici s-a dezvoltat o societate multi-etnico-lingvistică și confesională, care ar putea oferi un bun model pentru integrarea europeană de mâine. Institutul posedă 1225 de benzi cuprinzând mărturii prețioase ale nemților bucovineni, despre viața lor; există, de pildă, informații foarte bogate despre unele localități ca Iliești, Frătăuți, Rădăuți etc. Aceste înregistrări își așteaptă cercetătorii. Institutul va acorda în viitor burse celor dornici să redescopere istoria Bucovinei prin aceste mărturii.

**Vladislav Strutyński (Cernăuți)**, în comunicarea sa **Tradițiile multiculturale bucovinene în sistemul de valori general europene: perspectivă sau anacronism**, vede în Bucovina de altă dată un punct de plecare pentru o Europă de mâine armonioasă; pentru mileniul trei, în general, și secolul XXI, în special, întrebarea esențială, zice autorul este "a fi sau a nu fi", adică în ce măsură oamenii se vor putea elibera de acea perimată "conștiință națională" și de tot ansamblul de prejudecăți referitoare la existența și apărarea statului național, spre a putea ajunge la "o conștiință nouă", la o comunitate multinațională, universală. Ca soluții, autorul propune unificarea economică, politică, spirituală, introducerea unei monede comune, neutralizarea forțelor naționale, subordonarea intereselor locale, celor ale comunității universale etc. Alături de aceste soluții utopice – mai ales pentru statul din care autorul însuși face parte, Ucraina – Strutyński face și unele aprecieri despre evoluție istorică a Bucovinei, conchizând, la unison cu confrății istorici austro-germani, că, până în 1918, sub imperiul habsburgi s-a realizat deja un exemplu de toleranță, armonie, înțelegere reciprocă între naționalitățile din acest teritoriu; dar, după 1918, naționalitățile nu s-au mai putut apăra, în fața politicii de românizare forțată, de aceea mulți nemți, poloni, ucraineni au fugit de sub administrația românească; după 1945, după al doilea război mondial, în nordul Bucovinei bolșevicii sovietici au depășit orice închipuire omenească prin politica lor de sovietizare, de deznaționalizare, de regim totalitar; abia după 1991, sub noua administrație ucraineană, partea de nord a Bucovinei renaște ca un model de conviețuire armonioasă și de integrare. Un astfel de scenariu nu merită nici un comentariu.

**Tadeus Dubicki (Lodz)** s-a referit, pe baza unor informații de arhive, la **repatrierea polonezilor din România, în general, și în mai mică măsură din Bucovina, după al doilea război mondial**; autorul apreciază că circa 8500 de polonezi s-au refugiat din Cernăuți după 1945 și peste 10 000 din diverse zone ale României – dintre cei care veniseră după invadarea Poloniei de către trupele germane și cele sovietice în septembrie 1939. Autorul aduce informații foarte noi despre soarta minerilor poloni, care au lucrat la Lupeni sau diverse categorii de lucrători calificați de la atelierele de sticlărie din Mediaș sau Ferometal-Brașov, ca și despre unele familii de la Salinele Cacica – dintre care, mulți, reîntorcându-se în Polonia s-au văzut în situația de șomeri, nemaigăsindu-și locuri corespunzătoare de muncă în propria lor patrie; unii dintre aceștia au trimis prietenilor din România scrisori emoționante, în care își exprimau dorința să se reîntoarcă la prietenii români. Dramatică a fost și situația polonezilor refugiați din Basarabia și nordul Bucovinei, din calea trupelor sovietice de ocupație.

O lucrare extrem de interesantă și originală a realizat și prezentat – în urma unei anchete sociologice foarte migăloase și serioase **Eugeniusz Kolsek (Wroclaw)**; tema sa a fost formulată astfel: **izolare și transculturație în satele cu comunități poloneze din sudul Bucovinei**, acolo unde polonezii au continuat și continuă să viețuiască până astăzi, refuzând după al doilea război mondial să revină în Polonia. Străbătând și cercetând satele din sudul Bucovinei, care au în componența lor și grupuri etnice poloneze, autorul constată că polonezii de-aici trăiesc sub

înăruierea a doi factori: izolare și transculturație. Ruperea legăturilor firești cu comunitățile poloneze din vecinătatea imediată, în condițiile în care în Galiția au intrat ocupații sovietici apoi, astăzi, ucraineni, i-a adus într-o condiție istorică specială, de izolare, de conviețuire cu românii, condiție în care limba lor păstrează elemente poloneze arhaice, predominante, dar la care se adaugă și integrează și cuvinte românești. Autorul a studiat situația polonezilor din localitățile Obcina Mare, Poiana Micului, Solonețul Nou, Pleșa, Bulai, Păltinoasa, Mihoveni, Cacica – despre aceasta din urmă autorul scria: “Cacica este ea însăși o Bucovină în miniatură”: aici locuiesc români, germani, polonezi etc. În cele două instituții menite să conserve particularitățile, componentele ființei naționale – Biserica și Școala – se observă, scrie autorul, adesea, fenomene, procese contradictorii: bătrânii știu îndeosebi limba poloneză, cu multe arhaisme, ei nu se pot spovedi decât la preoții catolici, în vreme ce tinerii cunosc perfect și limba română, se căsătoresc, uneori cu românce, iar părinții le zic: “de ce să mai învățați limba poloneză în școlile poloneze, dacă în viața de toate zilele și în școlile de învățământ superior aveți nevoie de limba oficială a patriei care ne-a adoptat, România”. Se întâmplă, însă, ca preotul ortodox să boteze un fiu al unui alogen, de altă religie și atunci el zice: “v-am luat un evreu, vă dau un creștin ortodox!” Cei ce vin din Polonia și iau contact cu grupurile poloneze din sudul Bucovinei (din partea de nord polonezii, în majoritate, au fost expulzați de bolșevici!) fac constatarea – mai ales în ceea ce privește limba lor, portul, unele obiceiuri – că “aici timpul pare că s-a oprit în loc!” Dar aceasta e numai o fațetă a constatărilor; se descifrează lesne și fenomenul invers: polonezii au receptat influențe românești în construirea caselor, în numirea unor lucruri, în chiar anumite ritualuri privind nașterea, nunta, înmormântarea. Constatarea autorului este în final faptul că românii și polonezii s-au influențat reciproc, în ceea ce a avut mai bun fiecare.

Încercând o atență și originală abordare pe tema **bucovenii despre ei înșiși în cântecele populare ucrainene, Nadia Babici** (Cernăuți), a relevat în comunicarea sa că, în Bucovina “ținut minunat al Europei” istoria a acționat astfel încât “natura și oamenii se află într-o armonie deplină”, că “această armonie se manifestă în viața cotidiană a diferitelor popoare, care din timpuri străvechi trăiesc împreună în acest ținut, ceea ce s-a reflectat în cântecele populare”. Folclorul, a subliniat autoarea, exprimă fidel “contactul între aceste popoare într-un colorit emoțional, glumeț, jucăuș sau trist, dar niciodată cu indiferență”. Referindu-se cu precădere la creațiile folclorice ucrainene, Nadia Babici a arătat că aceste cântece s-au păstrat nu numai în textele publicate, ci și în memoria oamenilor în vârstă, multe dintre ele dispunând de variante și în limbile română și poloneză”. O cercetare pe această temă se dovedește extrem de benefică.

**Dr. Katarzyna Jastal** (Cracovia) în lucrarea sa de analiză literară s-a referit la **stereotipuri naționale în opera lui Gregor von Rezzori**. Autorul a analizat și sintetizat unele elemente particulare și originale ale romanelor acestui scriitor, care s-a identificat cu trecutul Bucovinei, în general, și cu Austria imperială, în special. De obârșie imperială, Rezzori a contribuit – după opinia autoarei – într-o mare măsură la oglindirea unui ritm al dialogului dintre culturi și civilizații ale unor populații, la apariția unui stereotip foarte la modă în Occident, la plâsmuirea, cu mijloace literare, a unei Bucovine văzute ca o legendară Maghebie.

**Serghei Trioan** (Cernăuți), abordând subiectul **germanii din Bucovina și rolul lor în dezvoltarea culturală a ținutului între anii 1775-1914**, a concluzionat că, după opinia sa se pot distinge patru categorii de coloniști germani în Bucovina:

1. “șvabii”, țărani, meșteșugari din Pfalz, Baden, Wurtemberg, Frankonia, Hessen, așezați cu începere din 1782 în Roșă, suburbie a orașului Cernăuți sau în alte așezări ca Molodia, Mitocul Dragomirnei etc;
2. mineri germani din Slovacia, care la 1783, la inițiativa preotului iezuit Kaspari s-au așezat la Iacobenii, ocupându-se de exploatarea zăcămintelor de minereu de fier și construind aici și primul furnal;

3. lucrători forestieri și meșteri sticlari din așezările cu comunicații germane din Cehia, care la 1793 au fondat prima fabrică de sticlă; la 1835 au venit din regiunea Praga noi grupuri de germani, fie meșteșugari, fie țărani;
4. diverși coloniști de limbă germană din unele zone ale imperiului habsburgic – aceste grupuri s-au orientat îndeosebi spre industrie și comerț, intrând cu timpul în categoria nobilimii urbane.

Analizând statisticile oficiale, privitoare la ponderea naționalităților în structura generală a populației, în 1910, de pildă, autorul constată că, deși, în cadrul întregii populații din Bucovina germanii reprezentau 9,15%, procentul lor era de numai 5% în zona de nord “unde predominau rusinii, adică ucrainenii”; apoi, în ciuda faptului că, populația germană a ținutului era relativ puțin numeroasă, ca noțiune dominantă în imperiu, ea exercita o mare influență; între altele, autorul citează, că, în 1914, pe lângă Universitatea din Cernăuți – care era cea mai însemnată instituție de cultură – mai funcționau 17 gimnazii și licee, 486 școli populare de stat și 28 școli particulare.

\*

În ceea ce privește **prezența românilor în cadrul conferinței** vom reține faptul că au fost înscrși mulți, dar s-au prezentat foarte puțini, din motive... financiare. Astfel, n-au fost prezenți, dintre cei ce s-au înscris: **Dimitrie Vatamaniuc** (București), **Ioan Reboșapcă** (București), **Ion Robciuc** (București), **Constantin Geambașu** (București), **Nicolae Ciachir** și **Nicoleta Ciachir** (București), **Ion Petrică** (București), **Veniamin Ciobanu** (Iași), **Maria Răfăilă** (București), **Dorin Gămulescu** (București), **Nicolae Corsiuc** (București), **Natalia Huțanu** (Cernăuți). Deci, o performanță de neimaginat, fiindcă, din totalul celor înscrși jumătate dintre cei absenți au fost din România.

Dintre românii prezenți la conferință, menționăm: **Maria Volintiru** (psiholog, București) a abordat o problemă generală, de politologie contemporană: **minoritățile în perspectivă europeană**. Autoarea a evidențiat că, deși legislația internă și internațională actuală conține prevederi extrem de bogate în sensul recunoașterii și garantării drepturilor fundamentale, democratice “de egalitate cu populațiile majoritare, în fapt există un potențial al stărilor conflictuale și chiar conflicte în continuă creștere. Între altele, autoarea a citat ca semnificativă pentru mentalitatea minorităților – în contrast cu politica de forță promovată de către unele state – o anchetă efectuată de experți internaționali în zona Transcarpatică, la interferența dintre Polonia, Ungaria, Slovacia și România, în teritoriile azi stăpânite de Ucraina: întrebați dacă sunt ucraineni, români, polonezi sau slovaci, locuitorii de-aici au răspuns: “nu suntem nimic din ce se vrea să fim, noi suntem născuți aici!” **Doamna Elena Cervinschi** (București), înscrisă cu lucrarea *Contribuții ale istoricilor români la cercetarea conviețuirii grupurilor etnice din Bucovina* a vorbit liber, nu despre subiectul anunțat, ci a povestit despre soțul ei, originar din Pătrăuți, acum decedat și despre alte generalități, fără nici o legătură cu tematica conferinței, încât a fost rugată să-și concentreze și chiar să-și sisteze intervenția.

Lector univ. drd. **Aurel Buzincu** (Suceava), în calitate de consilier teritorial șef la Inspectoratul județean pentru cultură Suceava, vorbind despre **politica culturală în Bucovina de sud** a făcut mai întâi precizarea că există o singură Bucovină istorico-geografică, ruptă artificial într-o Bucovină de nord și o alta, de sud, ca urmare a politicii regimului stalinist totalitar. El a prezentat în continuare date și elemente semnificative despre bogatul patrimoniu cultural din zona de sud, salba de mănăstiri medievale, creație a geniului românesc, luate în evidența patrimoniului universal UNESCO, rețeaua de muzee cu caracter istoric, etnografic, memorial, instituțiile culturale din cele 90 de comune și opt centre urbane, structura demografică, structura demografică și rolul, locul minorităților în ansamblul populației românești majoritare; autorul a relevat apoi cadrul legislativ, democratic, în care își desfășoară activitatea grupurile minoritare alogene imigrate aici din motive diverse economice, politice sau religioase, preocupările statului român pentru asigurarea și respectarea identității lor etno-lingvistice și culturale, precum și a deplinei egalități cu populația majoritară. Dintre formațiile artistice ale minorităților din partea

de sud a Bucovinei participă la Festivalul Întâlniri Bucovinene cele ale polonezilor de la Solonețul Nou și Poiana Micului, care se adaugă formațiilor artistice ale românilor bucovineni "Arcanul" de la Fundul Moldovei, "Florile Bucovinei" din Rădăuți, "Rarăul" din Câmpulung Moldovenesc – în total locuitorii din partea de sud au trimis peste 200 de artiști amatori la această ediție a festivalului.

**Mihai Iacobescu** (Suceava) a prezentat lucrarea *Bucovineni români și polonezi – împreună împotriva vicisitudinilor istorice*: fixând aceste crâmpoie din istoria Bucovinei în contextul general al relațiilor dintre cele două popoare vecine, autorul a relevat că ele au fost generate de un complex de factori interni și externi, fiind determinate și influențate de evoluția raporturilor de forțe din sud-estul european. În cazul Bucovinei, autorul s-a referit în mod concret la câteva momente esențiale ale colaborării româno-poloneze: în 1831-1832, când, după înfrângerea insurecției din Varșovia, peste o mie de polonezi, în frunte cu generalul Dwernicki s-au refugiat în satele și târgurile din Bucovina, unde populația locală le-a oferit hrană, adăpost, îmbrăcăminte, loturi de pământ, pentru a se putea stabili în cadrul vechilor așezări românești, unde, după propria lor mărturie au aflat "o inimă caldă, primitoare"; la 1848-1849, când nodul gordian al revendicărilor formulate de fruntașii românilor bucovineni, despărțirea Bucovinei de Galiția și acordarea statutului de autonomie s-a soluționat și cu ajutorul deputaților polonezi din Parlamentul imperial ales pe baza votului universal, deputați, între care amintim pe Ziemilkowski; la 1918, când la 28 noiembrie minoritatea poloneză din Bucovina s-a solidarizat cu cauza dreaptă a românilor bucovineni, susținând eliberarea Bucovinei la unirea ei la statul român, de la care fusese ruptă în 1774 și când delegația polonezilor bucovineni, condusă de Stanislaw Kwiatkowski recunoștea public faptul istoric că, în acest teritoriu statul român a fost "stăpân străvechi" și saluta călduros "ziua renașterii României unite". În încheiere, autorul a sintetizat și unele aspecte ale primirii și ajutorării refugiaților polonezi, de către românii bucovineni, în zilele dramatice ale invadării Poloniei de către trupele germane și sovietice, în septembrie 1939.

**Ion Constantin**, doctor în istorie și secretar întâi al Ambasadei României la Varșovia a prezentat lucrarea *Cernăuți, septembrie 1939 – moment simbolic al prieteniei româno-polone*. Reamintind că Polonia, țara gazdă a conferinței, aniversază în acest an două evenimente importante din istoria relațiilor româno-poloneze, opt decenii de la stabilirea relațiilor diplomatice, la 9 februarie 1919 cu România și 60 de ani de la ajutorul acordat de către România polonezilor, la începutul celui de-al doilea război mondial, autorul a relevat interesele comune ale României și Poloniei în 1918, eforturile făcute în perioada interbelică de-a crea un sistem de securitate colectivă, primejdia revizionistă care amenința existența ambelor state în ajunul celui de-al doilea război mondial. În acest context, autorul a stăruit asupra momentului dramatic din septembrie 1939, când, deși la 6 septembrie 1939 România s-a declarat în stare de neutralitate, ea a adoptat o atitudine vădit și larg binevoitoare, permițând salvarea tezaurului țării, 80 tone de aur în valoare de 45 milioane dolari, depozitele Băncii Poloniei, valorile Fondului Apărării Naționale, tezaurul muzeului Wawel; de asemenea, România a permis trecerea pe teritoriul ei a unităților militare și a soldaților polonezi, a peste 100.000 de refugiați, precum și a guvernului și președintelui țării; soldații și ofițerii polonezi au fost cazați în 17 tabere, pe teritoriul României.

\* \*

În **concluzie**, conferința închinată Bucovinei pe tema *împreună sau separat* a fost în ansamblu benefică pentru toți participanții. Diverși specialiști, istorici, lingviști, etnografi, politologi, muzeografi etc. din țările interesate mai mult sau mai puțin de soarta Bucovinei s-au cunoscut și întreținut într-un fructuos dialog, prilejuit de prezentarea comunicărilor și dezbaterile unor probleme referitoare la istoria locuitorilor din această zonă. Români, polonezi, ucraineni, germani, slovaci, unguri s-au antrenat în intervenții și discuții pe cât de diverse, pe atât de unitare prin referințele lor la Bucovina. Varietatea și bogăția aspectelor abordate, modalitățile diferite de efectuare a investigațiilor și evaluare a rezultatelor, fie pe baza cercetărilor de arhivă și revederea

critică a lucrărilor mai vechi sau mai noi, fie pornind de la anchete sociologice pe teren sau înregistrarea pe bandă a unor mărturii directe a zeci și sute de subiecți chestionați despre Bucovina, prezența simultană a istoricilor alături de lingviști, sociologi sau etnologi și politologi, multitudinea unghiurilor de vedere în analizarea unor aspecte și formularea unor concluzii inter și pluridisciplinare au reprezentat câteva din împlinirile de ordin calitativ. N-au lipsit, însă, nici unele neajunsuri. Ele sunt legate de prezența unor pensionari pseudo-istorici ai Bucovinei, nostalgici după o lume apusă și presupusă a fi fost alta decât cea reală, o lume ieșită, croită după propria lor dorință, nesocotirea cvasitotală a faptului că zona în cauză a aparținut inițial timp de peste patru secole spațiului etno-lingvistic, etnologic românesc, că realitățile idealizate sunt rezultatul unei politici de forță, ignorarea efectelor negative ale stăpânirii habsburgice, tendința de-a pune semnul egalității între autohtoni, pe de o parte și coloniști și imigranți, pe de altă parte, uitându-se că venirea celor din urmă a însemnat redistribuirea, uzurparea, împuținarea proprietăților și bunurilor aparținând celor dintâi, faptul că se trece cu vederea preocupările Puterii de-a crea și favoriza grupuri privilegiate de minoritari, cum sunt cei aparținând națiunii dominante în defavoarea majorității populației, falsa armonie și egalitate susținute și întreținute de Putere, între autohtoni și coloniști și imigranți, acapararea pârghiilor de conducere și distribuire a bogățiilor de către aceștia în detrimentul celorlalți – iată câteva din neajunsurile celor mai multe abordări a istoriei Bucovinei.

În cadrul discuțiilor s-a abordat și problema utilizării în mai largă măsură a cercetărilor și interpretărilor inter și multidisciplinare. De pildă, participanții români au relevat că în cazul controverselor despre originea și natura huțulilor, dacă se ia ca element de analiză numai limba, sunt considerați de către cei mai mulți drept ucraineni, însă o analiză sub raport antropologic și etnologic infirmă categoric această concluzie, relevând că însăși limba lor conține arhaisme românești, cumane, polone, slovace etc. că după trăsăturile fizionomiei, după elementele etnografice și paleocreștine ei formează o comunitate aparte, în care s-au adunat și integrat mai multe grupuri etnice.

Prezenți în număr impresionant de mare și remarcându-se prin numeroase comunicări și intervenții, specialiștii de la Universitatea din Ucraina, cu precădere din Cernăuți și-au arătat nemulțumirea că autorul comunicării referitoare la colaborarea între bucovinenii români și polonezi, semnatarul acestor rânduri, prezentând în textul lucrării sale declarația integrală a lui Stanislaw Kwiatkowski, rostită în numele polonezilor bucovineni, la 28 noiembrie 1918, în Congresul General al Bucovinei, prin care saluta unirea cu statul român a teritoriului “din sudul Nistrului, în care țară a fost poporul român stăpân străvechi”, nesocotește “prezența dintotdeauna a ucrainenilor în nordul Bucovinei”; la aceasta autorul comunicării mai sus menționate a răspuns: Stanislaw Kwiatkowski nu e nici primul, nici singurul care îi socotea pe români autohtonii legitimi ai Bucovinei, fiindcă el nu intuia, nu întreținea acțiunea expansivă a sovieticilor; ce le-am putea reproșa, de pildă, în același sens, fie guvernatorului Spleny, care în proclamația din 16 noiembrie 1774, fie împărătesei Maria Tereza, care în proclamațiile din 23 iulie și 27 august 1777, scrise în limba română, editate în tipărița de la Blaj și difuzate în Bucovina se adresau numai românilor și nu și ucrainenilor?

La discuții, participanții români de la Universitatea “Ștefan cel Mare” din Suceava au ridicat și explicat și problema utilizării anacronice a noțiunilor de **moldovean** și **român**, specifice epocii proletcultiste și staliniste și care persistă și în statisticile actuale ale Ucrainei, pentru a diminua și denatura prezența românilor ca autohtoni în nordul Bucovinei. La insistența istoricilor români ca în viitor să se renunțe la folosirea simultană a celor două noțiuni, pentru a da impresia că este vorba de două etnii diferite, colegii ucraineni au răspuns “noi nu facem decât să respectăm dorința exprimată de cei chestionați, cu prilejul recensămintelor”. Dar, am adăugat noi: un astfel de răspuns, dat “de bună voie și nesiliți de nimeni”, nu este rezultatul îndelungatei îndoctrinări și timorări din epoca regimului totalitar sovietic?

Dincolo de unele omisiuni sau suspiciuni, participanții s-au ascultat și au discutat, au conviețuit și s-au despărțit cu prietenie, dornici să se informeze și să corespundeze, să lucreze și

să colaboreze la volume redactate și publicate în comun, să-și unească eforturile spre a se documenta și consulta despre cercetările celorlalți în legătură cu aceeași temă, să-și ofere informații, iar universitățile din Polonia, România, Ucraina, Germania să ofere burse pentru studenții țărilor care se interesează și preocupă de istoria Bucovinei. Acesta este marele beneficiu al întâlnirii de la Jastrowie. Se adaugă, însă, și un alt câștig, poate chiar mai impresionant și mai tonifiant: participarea specialiștilor prezenți la conferință la spectacolele prezentate de artiștii amatori bucovineni români, ucraineni, polonezi etc. În cadrul Festivalului Folcloric ÎNTÂLNIRI BUCOVINENE a prilejuit fiecăruia și tuturor laolaltă trăirea unor clipe unice și extrem de prețioase, de încântare, meditație și învățăminte: peste vicisitudinile și suferințele create arbitrar și inuman de oamenii Puterii în diverse etape istorice, ieri sau azi, oamenii de rând, cei mulți, harnici și buni au nutrit și zămislit comori spirituale în care pulsează, vibrează gânduri și simțăminte curate, înaripate, aureolate de un neostoit și nebiruit dor de viață pașnică, înțelegere, dragoste.